

ERLING KAGGE

Duše

objevitelů pólu

Jak nás přežití učí
porozumět životu

portál

ERLING KAGGE

Duše

objevitelů pólu

Jak nás přežití učí
porozumět životu

portál

Tento překlad byl vydán
s finanční podporou NORLA,
Norwegian Literature Abroad.

Původní norské vydání: Erling Kagge:

Alt jeg ikke lærte på skolen: filosofi for eventyrere

Copyright © Erling Kagge 2019

Published in agreement with Stilton Literary Agency.

České vydání:

Translation © Jarka Vrbová, 2021

© Portál, s. r. o., Praha 2021

ISBN 978-80-262-1827-2

OBSAH

Naslouchejte přírodě	7
Určete si vlastní pól	12
Nejdůležitější je ráno vstát	18
Optimismus je věc tréninku	22
Nelekejte se vlastní velikosti	27
I tak je to často možné	35
Odvaha se nedá nosit s sebou v termosce	40
Bude to trochu nebezpečné	50
Jsem teď šťastný?	57
Dobrá a prospěšná osamělost	68
Umění jíst po malých soustech	73
Naučit se přijímat prohry	82
Jen ten, kdo sám sobě dokáže naložit břemeno, je svobodný	90
Pocta zvyku	93
Štěstí máte ve své moci	99
Cíl vás může pronásledovat	106
Proč zůstávám snílkem	113

Milá Ingrid, Solveig a Nor,
tato kniha pojednává o tom,
na co už dlouho myslím,
a trochu i o tom,
na co jste začaly myslet vy.

Když měl Nasreddin převézt přes rozbouřené moře učeného cestujícího, řekl něco, co nebylo gramaticky úplně správně.

„Vy jste se nikdy neučil gramatiku?“ zeptal se učenec.

„Ne.“

„V tom případě jste promrhal polovinu života.“

Nasreddin se o pár minut později obrátil k němu.

„Naučil jste se plavat?“

„Ne. A proč?“

„V tom případě jste promrhal celý život, protože se potápíme.“

NASLOUCHEJTE PŘÍRODĚ

Když je mi venku zima, existuje jen jeden jednoduchý způsob, jak se zahřát: nasadit si kapuci na hlavu, zatáhnout zip až ke krku a zvýšit tempo. Když se mi teplo začne vracet do těla a šíří se nejdříve od pasu nahoru, pak pažemi dolů až k zápěstí a nakonec až pod nehty, můžu se zastavit, vytáhnout si mandarinku, oloupat ji, jemně ji zmáčknout nad ústy a pomalu z ní vysávat šťávu.

Tak se dostanu do kontaktu jednak s člověkem, který strom zasadil, s vodou, kterou do sebe strom vpil, se zemí, v níž se rozprostírají jeho kořeny, s větví, jež mandarinku od opylení až k dozrání držela, a se sluncem, jež přispělo k tomu, že mandarinka uzrála. V té chvíli cítím vděčnost. Vděčnost za to, že je mi zase teplo, a za pocit dokonalého sepětí s chodem přírody.

Jindy jako bych nemyslel vůbec. Na cestě si jsem málokdy vědom myšlenkové činnosti. Hlava odpočívá. Občas se ale přece jen něco objeví. Když jsem na běžkách, vidím zblízka, jak jsou utvořené sněhové krystalky odletující od lyží. Drobná kapka

vody, která zkrystalizovala deset nebo dvacet kilometrů nad povrchem zemským a vytvořila šestistěnný hranol skládající se z devadesáti procent z vody, prolétne atmosférou a dopadne na zem předemnou. Žádné dvě vločky nejsou stejné a žádné neabsolvovaly stejnou dráhu dvakrát. Než je stlačím lyžemi, jsou dokonale symetrické.

Příroda má vlastní řeč, vlastní zkušenosti a vlastní inteligenci. Ta jí říká, odkud přicházíme a co bychom měli dělat dál. Vyrostl jsem bez televize a auta (můj otec byl toho názoru, že obojí je civilizační nemoc) a trávil jsem hodně času v lese, na moři a v horách, a tak jsem do těla dostával radost z přírody přímo s mateřským mlékem. Dnes, kdy je většina z nás po většinu času dostupná – a velkou část dne jsme tak vlastně vyrušováni –, občas na přírodu úplně zapomenou. Když se rozhlédnu kolem sebe, zdá se mi, jako by na ni hodně lidí zapomínalo pořád.

Čím víc se vzdaluji od přírody a čím jsem dostupnější, tím jsem roztěkanější. A také nešťastnější. Nejsem žádný vědec, ale moje zkušenost je taková, že nejistota, pocit osamění a deprese často souvisejí s tím, že když se přírodě odcizíme, svět je „placatější“. O lidmi vytvořených podmínkách

a nových technologiích lze samozřejmě říct mnoho pěkného, ale naše oči, nos, uši, jazyk, kůže, mozek, ruce a nohy nebyly stvořeny pro cestu nejmenšího odporu. Zeměkoule je stará čtyři a půl miliardy let, a tak to, že jí nenasloucháme, ale raději slepě spoléháme na to, co si vymysleli lidé, vypadá jako znamení pyšné převahy.

Roku 2010 jsme s Børgem Ouslandem a s islandským polárníkem Haraldurem Örnem Ólafssonem přešli přes Vatnajökull, největší islandský ledovec. Vydali jsme se nalehko a všechno jídlo a vybavení, co jsme potřebovali na cestu, si každý vezl na vlastních saních. Objemově je Vatnajökull největší evropský ledovec. Obsahuje 3100 kubických kilometrů ledu a rozkládá se na 8100 čtverečních kilometrech na jihovýchodě Islandu. Pod ledem se skrývá několik sopek, pod islandskými ledovci je to častý jev. Když jsme byli uprostřed cesty, pod sousedním ledovcem Eyjafjallajökullem, jedna sopka vybuchla. Bylo třeba okamžitě evakuovat stovky lidí a letecká doprava nad velkou částí Evropy se zastavila kvůli mračnům popela. Neocitli jsme se v nebezpečí, ale ten zážitek mě naučil, že malý sopečný výbuch na odlehlém Islandu může mít následky pro celý světadíl. Větší sopečné výbuchy dokážou změnit celý svět.

Potřebujeme katastrofy jako sopečný výbuch na Eyjafjallajökullu, aby se nám připomněly zkušenosti a síly Země – a abychom jim naslouchali? Nemyslím. Máme mnoho jiných možností naslouchat přírodě v klidu a míru.

V prvních dvanácti letech života mě posílali rodiče ven za jakéhokoli počasí, tehdy se mi to myslím líbilo, ale jako náctiletého mě to štvalo. Radši jsem pobýval uvnitř, hlavně na večírcích. Po sedmi či osmi letech jsem ale začal znovu toužit po přírodě. Postrádal jsem les, hory, moře, ale i únavu pocitovanou po pohybu venku. Ta touha přišla zevnitř. Hluboká potřeba být v bezprostředním kontaktu s živly, s něčím, co nevytvářejí stroje. Cítit na těle slunce, déšť, chlad, vítr, špínu a vodu. Poslouchat.

Irský polárník Ernest Shackleton se dřel a mrzl déle, než jsem se kdy dřel já, ale v některých jeho myšlenkách, jež popsal na sklonku svého života stráveného objevováním, se poznávám: „Viděli jsme Boha ve vší jeho nádheře, slyšeli slova, jež nám příroda poskytuje. Došli jsme až k samé duši člověka.“

Teprve po absolvování několika expedic jsem začal kroutit hlavou nad některými svými volbami, pro něž jsem se coby dobrodruh rozhodl. Některá

rozhodnutí jsem přehodnotil, jiná jsem pojal, aniž jsem se rozhlédl kolem sebe nebo přemýšlel, a skončil na nových místech. Jaký smysl má snaha dojít až na nejzazší bod? A proč – s omrzlinami, zraněními a hladověním v čerstvé paměti – to dělám znovu a znovu? Je možné se z těch zkušeností něco naučit? Neměl jsem jasné odpovědi, tak jsem se rozhodl, že si sednu a některé odpovědi zachytím a napíšu. Když jsem začal před mnoha lety tuto knihu psát, jmenovala se *Všechno, co jsem se nenaučil ve škole*. Nejvíc mě zajímalo, co je skryto za horizontem, a co je přímo přede mnou, mi bylo ukradené. Pokud jsem měl někam jet, chtěl jsem jet daleko. Ještě jsem neobjevil radost z krátkých výletů. Se třemi náctiletými dcerami, náročnou prací a rostoucím zájmem o umění jsem ale začal chápat, že můj život se pomalu mění. Obrátil jsem myšlenky do svého nitra a napsal dvě knihy: *Radost z ticha* a *JÍT* – o tichu, které máme v sobě.

Pak dostaly nové zkušenosti novou perspektivu. Jedna z věcí, jež jsem se naučil jako dobrodruh a cestovatel, je, že se člověk během putování má zastavit, rozhlédnout se kolem sebe a mít tak možnost objevit nečekané události nebo získat přehled o změnách počasí. Tahle kniha je svým způsobem pokus o totéž.

URČETE SI VLASTNÍ PÓL

Nevím úplně přesně, kdy jsem začal pochybovat o tom, že všechno dokážu – že zvládnou všechno, co si zámam, budu mistr světa ve fotbale, objedu zeměkouli na plachetnici, přeždu na lyžích přes náhorní planiny, budu žít jako Muhammad Ali, políbím nejhezčí holku ze třídy, zachráním svět od katastrof, budu humanista jako Albert Schweitzer, stanu se hasičem, premiérem nebo popelářem, doletím na Měsíc nebo na Mars. Co si vysním nebo vymyslím, můžu udělat. V hlavě je možné vysnit si všechno.

Jako dítě a výrostek jsem nikdy v ničem nevyčníval. Nebyl jsem nijak zvlášť dobrý ve sportu, do školy jsem začal chodit o rok později a patřil jsem ke třem nejhorším ve třídě celých deset let – a kamarádů jsem taky neměl nijak moc. Měl jsem předkus, tlusté rty, poruchu řeči a potíže naučit se číst a psát, a tak jsem byl vyhledávaným terčem šikany. Jako dítě jsem nikdy neudělal nic zvláštního. Ale snil jsem o tom. A nikdy jsem snít nepřestal.

V jistém životním okamžiku mi začalo být jasné, že stát se hasičem, fotbalistou, astronautem

nebo superhrdinou je mimo dosah mých schopností. Moje sny byly konkrétnější. Roku 1990 jsem došel s Børgem Ouslandem jako první na severní pól bez pomoci sněžných skútrů, psů i zásobáren. V roce 1993 jsem jako první došel sám na jižní pól a na rozdíl od většiny sólových expedicí jsem se rozhodl zůstat celou dobu bez kontaktu s vnějším světem – a roku 1994 jsem zdolal Mount Everest. Takže jsem byl první na světě, kdo kdy došel na tři zemské póly. Bez pomoci letadla.

V tomto vyprávění se chystám mluvit o snech a myšlenkách, které mě nikdy neopustily, o první dlouhé cestě na plachetnici, o ledu, horách a světu umění.

A také o svém životě otce, čtenáře a nakladatele. O snech, jež se vyvíjely a jež se, poháněné zvědavostí a ctižádostí, vyplní, pokud nastane jejich čas. Cestou k tomu či onomu cíli bylo zajímavé zažívat, jak jsem si postupně stanovoval nové cíle, viděl jsem nové zajímavé možnosti a objevoval nové horizonty. Představit si svět bez důvěry v to, že většinu (věcí) je stále možné učinit a zažít, je těžké.

„Udělal bych cokoli, abych mohl zažít totéž co ty,“ řekl mi jednou jeden člověk, když jsem poprvé přeplachtil Atlantik. Bylo mi dvacet, právě jsme

dorazili na Barbados ze Zeleného mysu u západní Afriky a já z plachetnice doplaval na břeh a poprvé po dvou týdnech se dotkl nohama pevné země. Od té doby mi o podobné touze řeklo hodně lidí, ale nemyslím si, že je to úplně pravda, protože kdyby udělali cokoli pro to, aby svého cíle dosáhli, byli by se alespoň pokusili.

Když jsem byl malý, obdivoval jsem Thora Heyerdahla. Jedna z jeho prvních knih pojednávala o cestě na balzovém voru Kon-Tiki z přístavu Callao v Peru na ostrovy Tuamotu v Polynésii v roce 1947. Heyerdahl měl od dětství, kdy se málem dvakrát utopil, hrůzu z vody. Zároveň ale stejně intenzivně snil o tom, že přepluje Tichý oceán na ručně postaveném plavidle, kopii prehistorických vorů vyráběných indiánským obyvatelstvem v Peru. Na Kon-Tiki se plavilo sto jedna dní na západ přes Tichý oceán šest lidí, aby dokázalo, že k osídlení některých částí Polynésie mohlo dojít tímto způsobem.

Měl jsem velkou radost a trochu mě překvapilo, že mě Thor Heyerdahl roku 1994 pozval na oslavu svých osmdesátin, a těšil jsem se, že na ní budu moci být přítomen. Mnoho Heyerdahlových starých přátel tam proneslo řeč. Všichni velkého cestovatele, jak se slušelo a patřilo, velebili. Několik

jich mluvilo o možnosti zúčastnit se některé Heyerdahlovy cesty s ním, ale nějaké důvody – studia, zamilovanost, rodina, zaměstnání – jim v tom vždycky zabránily. Proslovy byly dlouhé. Podíval jsem se na Heyerdahla, jak se tiše při jejich poslechu usmívá, a došel jsem k poznání: „Základní rozdíl mezi tebou a všemi ostatními, Thore Heyerdahle,“ řekl jsem si v duchu, „je, že ty ses pro tu volbu rozhodl sám a nechal na ostatních, aby něco rozhodli za tebe. Jakmile jsi dostal příležitost, popadls ji za pačesy a na možné překážky myslel až potom.“

Přišli na to i řečníci? Možná své rozhodování založili na takových okolnostech, o nichž si mysleli, že by je na nich založit měli? Ať měli jakýkoli důvod, vyznělo to tak, že své volby litovali, třebaže o mnoho let později. Rozdíl mezi Heyerdahlem a těmi mluvčími možná byl v tom, že Heyerdahl se skutečně vydal za svým vlastním snem, zatímco ostatní ho jen doprovázeli.

První filozofický paradox, který si pamatuji z četby, byl příběh o Buridanově oslu. Osel stojí mezi dvěma kupkami sena a popisuje, co se v něm děje, když se nemůže rozhodnout. K oběma kupkám je to přesně stejně daleko, ale oslovi připadá nemožné